

Η ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ ΣΤΗ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΟΧΗ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ

Η χειρουργική αποτελεί αναμφισβήτητη την αρχαιότερη θεραπευτική μέθοδο. Στο συμπέρασμα αυτό έχουν καταλήξει ιστορικοί της ιατρικής επιστήμης των περασμένων αιώνων αλλά και επιβεβαιώθηκε από τις έρευνες των νεωτέρων χρόνων όπως των Kurt Sprengel, Frh. V. Oeferle, R. Hofschlaeger, Buchinet και W. Wundt. Αυτοί κατόρθωσαν να παρακολουθήσουν την πορεία της εξέλιξης του ανθρώπου μέχρι την παλαιολιθική εποχή, έχοντας πάντα σα γνώμονα την πρακτική σημασία και ωφέλεια των πρωτογόνων θεραπευτικών εθίμων.

Το ξένο σώμα που κατά οποιοδήποτε τρόπο εισχωρούσε στο σώμα του ζώου, ήταν τόσο ενοχλητικό που εξηνάγκαζε το ζώο να το απομακρύνει. Το γεγονός αυτό το παρατηρούμε καθημερινά στα οικιακά-μας ζώα. Το ζώο, δεν καθαρίζει μόνο το σώμα-του από τα διάφορα φυτά που προσκολήθηκαν πάνω-του, αγκάθια, παράσιτα κ.λ.π., αλλά βοηθά πολλές φορές και άλλα ζώα για να απομακρύνουν τα διάφορα ξένα σώματα από το τρίχωμα και το δέρμα-τους. Ο Livingstone αναφέρει ότι ο γορίλλας αφαιρεί προσεχτικά το βέλος που χτυπήθηκε και πωματίζει το τραύμα-του για να σταματήσει την αιμορραγία.

Το ίδιο συνέβη και με τον άνθρωπο κατά την προϊστορική εποχή. Το λιθαράκι, το αγκάθι που είχαν μπει στο δέρμα-του, τον εμπόδιζαν στο κυνήγι των αγρίων ζώων, στη φυγή-του να γλυτώσει από τα άγρια ζώα και στην ομαδική πορεία μαζί με τους άλλους συντρόφους της φυλής-του και έπρεπε αμέσως να τα αφαιρέσει. Το ίδιο έκαμε και για τα διάφορα παράσιτα, ταιμπούρια, σκουλήκια κ.λ.π. (V. Detele). Με αυτό τον τρόπο ο πρωτόγονος άνθρωπος θεράπευε τις πρώτες αρρώστειες-του που ήταν τα ξένα σώματα, πέτρες, αγκάθια, παρασχίδες, ξύλα, δηλητήρια, σκουλήκια ή άλλα ζώα (Hofschlager).

Πόσο κοντά όμως είναι η σκέψη πως όταν ο πρωτόγονος άνθρωπος, χωρίς να ξέρει ότι μπήκε στο σώμα-του ξένο σώμα, μόνο από τον αφόρητο πόνο και την αδιαθεσία που αισθανόταν αναζητούσε βοήθεια και συμβουλές από άλλο σύντροφο της φυλής-του, που θα ήταν πιο γνωστός σαν πιο επιτήδειος για την αφαίρεση ξένων σωμάτων; Είναι εύκολα κατανοητό πως ο "επιτήδειος" αυτός άνθρωπος που βοηθούσε στους συντρόφους-του για να μη χάσει τη φήμη-του στις περιπτώσεις αυτές αναζητούσε το ξένο σώμα το οποίο "εύρισκε" και το επεδείκνυε με μεγάλη υπερηφάνεια ακόμα και στις περιπτώσεις εκείνες που δεν το "εύρισκε". Και όταν ύστερα από την αφαίρεση του ξένου σώματος περνούσε ο πόνος και απελευθερωνόταν ο σύντροφός-του, πόσο μεγάλος ήταν ο πειρασμός και στο μέλλον στις παρόμοιες καταστάσεις να αναζητεί να βρει τα υποτιθέμενα ξένα σώματα;

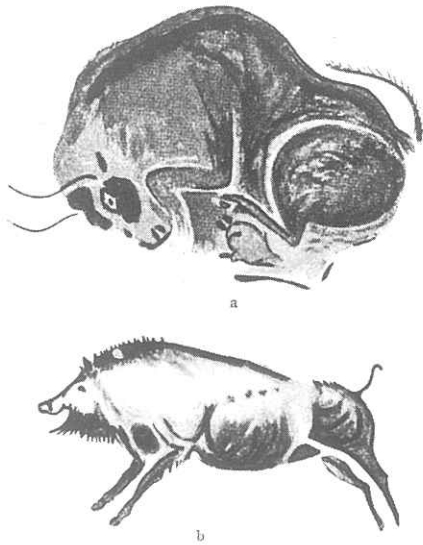
Έτσι από τον "εμπειρικό" της προϊστορικής εποχής του ανθρώπινου γέ-

νους, από τον χειρουργό, εξελίχθηκε ο "ιατρός", ο αντιπρόσωπος της επομένης εποχής, που στηρίζει τα κατορθώματά-του όχι μόνο στην ευεργετική επίδραση των θεραπευτικών χόρτων και ριζών, αλλά και στην υποβολή που πήγασε από την ιδέα του ξένου σώματος σαν νοσογόνου παράγοντα. Η άποψη αυτή της εξέλιξης του "ιατρού" υποστηρίζεται από όλους τους διάσημους ιατροϊστορικούς όπως οι Sudhof Neuburger, Droggen κ.ά. Οι θεραπευτικές τάσεις του ανθρώπου έγιναν ως εξής: Από τα ξυσίματα έγιναν οι σκαριφισμοί του δέρματος, με μυτερές πέτρες, όστρακα και παρασχίδες από ξύλο· από την τριβή, την πίεση και τις μαλάξεις έγινε το μασάζ· από το γλύψιμο και τη ρόφηση με το στόμα έγινε η θεραπεία με έλξη, και από την παραμονή του ανθρώπου μέσα στο νερό και τη λάσπη που ήταν πολλές φορές αναγκαία για την προστασία-του από τα έντομα και άλλες ατμοσφαιρικές επιδράσεις εξελίχθηκαν τα θεραπευτικά λουτρά. Η επάλειψη διαφόρων χρωμάτων επάνω στο δέρμα ή και άλλων ουσιών που γινόταν για την προστασία-του από έντομα ή άλλες βλαπτικές επιδράσεις οδήγησε τον άνθρωπο στην απεικόνιση του σώματος και στις θεραπευτικές εντριβές. Οι σκαριφισμοί με διάφορες ζωγραφιές οδήγησαν στο "τατουάζ" και η αφαίρεση ξένων σωμάτων με τα χέρια έγινε χειρουργική.

Οι γνώσεις-μας για τις διάφορες παθολογικές καταστάσεις του ανθρώπου κατά την προϊστορική εποχή βασίζονται σε ευρήματα οστών. Έτσι, ξέρουμε ότι την λιθική εποχή ή 20.000-25.000 χρόνια πριν από την αρχή της μετρήσεως του χρόνου, η παραμορφωτική αρθρίτιδα ήταν αρκετά διαδεδομένη αρρώστεια στον άνθρωπο. Επίσης ξέρουμε την ύπαρξη της φυματίωσης των οστών της σπονδυλικής στήλης 1000 π.Χ. από ευρήματα σε μια Μούμια της 21ης δυναστείας στην Αίγυπτο.

Πριν από 4 αιώνες είμαστε στην ευχάριστη θέση να κατέχουμε και σπηλαιολογικά ευρήματα που αναφαιρόνται στην εποχή των Μαγδαληνίων. Τα σπήλαια αυτά που ανήκαν στον άνθρωπο της παλαιολιθικής και νεολιθικής εποχής (πριν από 25.000 χρόνια περίπου) κατοικήθηκαν από αυτόν και έχουν διάφορες ζωγραφιές στα τοιχώματά-τους (Εικ. 1, 2). Τα ευρήματα αυτά αποδεικνύουν πως οι προπάτορές-μας στη νοτιο-δυτική Γαλλία και βόρειο Ισπανία, σύγχρονοι του Μαμούθ, ρινόκερου, βίσωνα και τάρανδου, είχαν μεγάλη παρατηρητικότητα και ορισμένες γνώσεις για να θεραπεύουν τις αρρώστειες-τους. Έτσι, παρατηρώντας τα οστά που ανήκουν στην νεολιθική εποχή βρίσκουμε άψογη ίαση καταγμάτων. Κατά τον Jager το 53,8 % από τα κατάγματα που βρέθηκαν σε οστά της εποχής αυτής μπορούν να θεωρηθούν πως αντιμετωπίστηκαν πολύ καλά. Το πως οι άνθρωποι αυτοί έφταναν σε τέτοια επιτεύγματα αποδειχίνεται από τα ευρήματα του Eliot Smith στην Άνω Αίγυπτο που ανάγονται σε 5.000 π.Χ. Αυτός αναφέρει ότι βρήκε σε μούμιες νάρθηκες από φλοιούς δένδρων να περιβάλλουν κατάγματα μηρού και κνήμης. Ιδιαίτερη προσοχή προσήλκυσε η ανακάλυψη ότι ο άνθρωπος κατά την Νεολιθική εποχή εκτέλούσε κρανιοανατρήσεις (Εικ. 3). Τέτοια κρανία που φέρουν κρανιοανατρήσεις βρέθηκαν στη Γαλλία (πάνω από 200), βόρειο Γερμανία, Σουηδία, Δανία, Μ. Βρετανία, Ρωσία, Αλγερία, βόρειο και νότιο Αμερική κ.ά.).

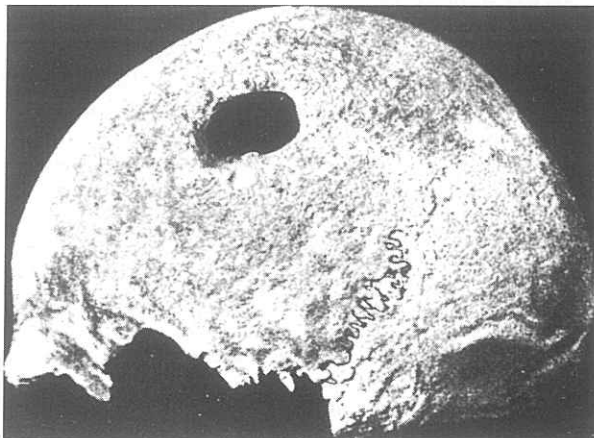
Οι πρώτοι που παρατήρησαν την προϊστορική κρανιοανάτρηση ήταν οι Prunieres και P. Broca το 1873. Οι επεμβάσεις αυτές γινόταν με λιμάρισμα του

Ε ι κ. 1. Παραστάσεις ζώων από τα σπήλαια της Altamira (Stiegelman).

Ε ι κ. 2. Ζωγραφιές στα τοιχώματα των σπηλαίων της Altamira (Βόρειος Ισπανία).

Ε ι κ. 3. Κρανίο που ανήκει σε άνθρωπο της προϊστορικής εποχής με θεραπευμένη κρανιοανάτρηση.

κρανίου με κελύφη από όστρακα, πέτρες ή άλλα παρόμοια εργαλεία. Όσο αφορά τον λόγο για τον οποίο ο προϊστορικός άνθρωπος έκανε τις κρανιοανατρήσεις δεν είμαστε ακόμα σε θέση να τον ξέρουμε. Από μελέτες που αναφέρονται στον άνθρωπο νεώτερων εποχών γνωρίζουμε ότι εκτελούσε κρανιοανάτρηση σε επιληψία και για εκδίωξη των πονηρών πνευμάτων.

Στους προϊστορικούς τάφους που ανακαλύφθηκαν στο Abusir της Άνω Αιγύπτου βρέθηκαν πολλά σχετικά οξέα πριόνια από πυρίτη λίθο με τα οποία θα μπορούσαν να εκτριονήσουν μεγάλα τμήματα του κρανίου. Παρόμοια όργανα βρέθηκαν και σε σπήλαια της Ουγγαρίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι και σε νεώτερες εποχές, όπως την εποχή του χαλκού και του σιδήρου, ο άνθρωπος κατασκεύαζε τα ιατρικά εργαλεία αποκλειστικά από λίθο, γιατί τον σίδηρο τον θεωρούσε επιβλαβή για την ίαση των τραυμάτων.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ackerknecht, Erwin: A short history of Medicine. New York (1955).*
Atkinson Donald: Magic myth and medicine. Greenwich (1958).
Bartels, Max.: Die Medicin der Naturvolker. Th. Grieben's Verlag (L. Fernau) 1893.
Baudouin, Marcel: Les affection osseuses dans l' ossuair neolithique de Bazoges. Arch. prov. de chir. Bd. 23, 6. 23-39.
Bouissou, R.: Histoire de la medicine. Larousse, Paris (1967).
Boule, Marcellin: Les hommes fossiles. 2. Edition. Masson & Co (1923).
Burkitt: Prehistory. 2. Edition (1921).
Cartailbac, E., et Breul, H.: La caverne d' Altamira a Santillane pres Santander (Espagne). Monaco (1906).
Diepgen, Paul: Geschichte der Medizin. I. Altertum. Sammlung Goschen (1913).
Edelstein, Ludwig: Ancient Medicine (Baltimore) 1967.
Fletscher, Robert: On Prehist. trephining and cranial amulets. Washington (1882).
Ghaliougui, Paul: Magic and medical sciences in Ancient Egypt. Amsterdam (1973).
Gurlt, E.: Geschichte der Chirurgie und ihrer Ausübung. 3. Bd. Berlin: Hirschwald (1888).
Hofschlager, R.: Über den Ursprung der Heilmethoden. Festschrift zum 50-jähr. Bestehen des Naturwissenschaftlichen Vereins zu Krefeld (1908).
Die Entstehung der primitiven Heilmethoden und ihre organische Weiterentwicklung. Archiv F. Geschichte der Medizin, Bd. 3 H 2. (1909).
Hollander, E.: Die Chirurgische Säge. Arch. f. klin. Chir. Bd. 106, 316 (1914).
Jager, Karl: Beiträge zur frühzeitlichen Chirurgie. Mit Atlas von 13 Tafeln in Lichtdruck: C.W. Creidel's Vrlag, (1907).
Klebs, Arnold C.: Palaeopathology. The John Hopkins Hospital Bull, Bd. 23, Nr. 318, Aug. (1917).
Lucas-Champonniere: Les origines de la trepanation decompressive. Trepan. neolithique. Paris. Steinheil (1912).
Major Ralph, H.: A history of Medicine. Springfield (1954).
Magotta Roberto: Histoire illustree de la Medicine. (Milano - Paris) 1968.
Moodie, Roy L.: Palaeopathology. Univ. of Illinois Press (1923).
Neuburger, Max: Geschichte der Medizin, Bd I. Stuttgart: Enke (1906).
Frb. v. Oefele: Vorhippokratische Medizin Westasiens, Agyptens und der mediterranen Vorarier. Handbuch der Geschichte der Med. Bd. I. Jena (1902).